

ВІДГУК

опонента на дисертацію МЕДИНСЬКОЇ Наталії Василівни на тему:

«Формування економічного механізму природокористування

в умовах децентралізації: теорія, методологія, інститути»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за науковою спеціальністю 08.00.06 «Економіка природокористування

та охорони навколишнього середовища»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Домінування моделі виснажливого та розбалансованого господарського використання більшості складових природно-ресурсного потенціалу значною мірою спричинене наявним економічним механізмом природокористування, котрий не оперує навіть критично необхідним набором регуляторів для стимулювання процесів економії первинної природної сировини та комплексного її залучення у господарський обіг. Для трансформації наявного економічного механізму природокористування сформувалися достатні передумови внаслідок поглиблення процесів децентралізації та реформи місцевого самоврядування, посилення євроінтеграційних прагнень нашої країни, які супроводжуються імплементацією природоохоронних та природно-ресурсних директив ЄС, поширення діджиталізації процесів управління природними ресурсами та охороною навколишнього природного середовища.

Водночас такі передумови не використовуються через відсутність інструментарію запровадження регуляторних важелів впливу на процеси природокористування на рівні місцевого самоврядування, а також через відсутність дорожньої карти умонтування у вітчизняний механізм природокористування кращих іноземних практик збереження біорізноманіття, комерціалізації екосистемних послуг та мінімізації негативного впливу на довкілля кліматичних змін. Також повною мірою не відбулося корекції економічного механізму природокористування з урахуванням вимог воєнного часу та потреб повоєнного відновлення національного господарського комплексу.

З огляду на сказане дисертація Мединської Наталії Василівни, яка спрямована на розроблення теоретико-методологічних засад та інституціонального підґрунтя формування економічного механізму природокористування, є відповіддю на ті численні виклики, які стоять перед природно-ресурсним сектором національного господарства та регіональних господарських комплексів в частині розширення податкової бази надходжень рентної плати до державного та місцевих бюджетів, а також в частині збільшення інвестиційних вливань у розбудову природоохоронної інфраструктури.

Дисертація безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України, а саме з бюджетною темою «Соціально-економічні виклики, реалізація та вдосконалення законодавства України у контексті сталого розвитку», у межах якої авторкою розроблено концепт формування економічного механізму природокористування в умовах поглиблення децентралізації.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації. Використання широкого спектру загальних та спеціальних методів наукових досліджень дало можливість Н. В. Мединській отримати обґрунтовані та достовірні результати, які становлять теоретичну та прикладну цінність для теорії і методології економіки природокористування. Зокрема, застосування аксіоматичного методу сприяло уточненню сутності та прикметних рис економічного механізму природокористування на різних таксономічних рівнях. Використавши метод узагальнення авторка здійснила критичне осмислення теоретичних напрацювань вітчизняних та іноземних вчених щодо специфікації методів та інструментів економічного механізму природокористування. Прийнятний рівень обґрунтованості отриманих результатів підтверджується використанням економіко-статистичного методу для аналізу та оцінювання основних тенденцій надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів і екологічного податку до публічних бюджетів, а також базових трендів фінансування природоохоронної

діяльності. Достовірність проведеного дослідження визначається застосуванням абстрактно-логічного методу для обґрунтування фундаментальних цілей модернізації економічного механізму природокористування з урахуванням наслідків децентралізаційних процесів та використання методу кореляційно-регресійного аналізу для визначення зв'язку між обсягами фінансово-економічного забезпечення природоохоронної діяльності та основними чинниками, що детермінують величину сукупних природоохоронних витрат.

В цілому високий рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів було забезпечено обґрунтуванням та розробленням теоретико-методологічних засад та набору інституційних передумов формування економічного механізму природокористування в умовах поглиблення децентралізації влади, проведенням поглибленого аналізу податкового регулювання спеціального використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища, визначенням пріоритетів модернізації економічного механізму природокористування на різних таксономічних рівнях, розробленням сучасного інструментарію фінансово-інвестиційного забезпечення індустрії поводження з відходами в контексті підвищення енергоефективності вторинного ресурсокористування, формуванням пріоритетів трансформації економічного стимулювання екологічнобезпечного землекористування з урахуванням наслідків запуску ринку земель сільськогосподарського призначення та земельної дерегуляції.

Вдале поєднання загальних та спеціальних методів наукового пізнання забезпечило отримання авторкою обґрунтованих та достовірних результатів, які відзначаються теоретичною, методологічною та прикладною цінністю, вирішують важливу наукову проблему теоретико-методологічного та інституціонального забезпечення формування економічного механізму природокористування в умовах євроінтеграції та децентралізації і з урахуванням викликів воєнного часу і вимог повоєнного відновлення національного господарства.

3. Наукова новизна і достовірність отриманих результатів.

У дисертації отримано результати, які становлять наукову новизну як для теорії, так і для методології економіки природокористування, зокрема фінансово-економічного регулювання природокористування. Зокрема, Н. В. Мединська вперше розробила теоретико-методологічні засади формування економічного механізму природокористування в умовах поглиблення децентралізації та з урахуванням вимог воєнного та повоєнного часу, зокрема сформулювала комплекс принципів інституціоналізації додаткових методів, інструментів та важелів регуляторного впливу на процеси використання природних ресурсів і охорони довкілля (с. 56–61). Саме такий набір принципів при умонтуванні в економічний механізм перевірених передовою іноземною практикою регуляторів унеможливить порушення стійкості в природних комплексах та упередить прояви марнотратного використання різноманітних видів природної сировини.

Також авторка вперше сформувала теоретичну платформу типізації економічного механізму природокористування, яка передбачає виокремлення м'якого «наздоганяючого», стимулюючого природоохоронні виробництва, жорсткого «пригнічуючого» та випереджального типу (с. 83–92). Виокремлення різноманітних типів економічного механізму природокористування дасть змогу на даному етапі загострення екзогенних ризиків та поглиблення децентралізації обрати такий тип, який максимальною мірою сприятиме використанню фінансово-економічного потенціалу спеціального природокористування для забезпечення прискорених темпів соціально-економічного піднесення територіальних громад та відтворення природно-ресурсного потенціалу.

У дисертації Н. В. Мединської вперше розроблено архітектуру економічного механізму природокористування з урахуванням впливу глобального та національного інституціонального середовища функціонування природно-ресурсного сектору (с. 223–238). Цінність даного пункту наукової новизни полягає в тому, що авторка виокремила основні складові економічного механізму природокористування (бюджетно-податкова, грошово-кредитна, регламентно-дозвільна та консультаційна), які детермінуються такими

базовими чинниками: глобальною природоохоронною архітектонікою, кон'юнктурою світових сировинних ринків, євроінтеграційним вектором розвитку України, децентралізацією влади та реформою місцевого самоврядування.

У царині наукових досліджень теоретико-методологічного підґрунтя формування економічного механізму природокористування в останні два десятиліття найбільш резонансним питанням є диверсифікація складових такого механізму – методів, інструментів та важелів. Мединська Н. В. на високому теоретико-методологічному рівні удосконалила концептуальний підхід до структуризації економічного механізму природокористування (с. 66–80). Згідно її підходу, основними складовими економічного механізму природокористування виступають бюджетні, податкові, митні, кредитні, іпотечно-заставні, фондові, інвестиційні і страхові інструменти та інструменти публічно-приватного партнерства; фінансово-економічні та управлінсько-економічні методи та важелі (фінансово-економічні стимули та фінансово-економічні санкції). Така структуризація складових економічного механізму природокористування дає змогу зробити висновок про доцільність інституціоналізації того чи іншого регулятора, виходячи з нагальних потреб посилення стимулюючого впливу на темпи, пропорції та масштаби господарського освоєння природного багатства, що особливо важливо в умовах поглиблення процесів децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування.

Позитивною стороною проведеного дослідження є використання авторкою прийомів економіко-статистичного аналізу та кореляційно-регресійного моделювання, що дало змогу параметризувати взаємозв'язок між обсягами фінансування природоохоронної діяльності та надходженнями природно-ресурсних та екологічних платежів до Зведеного бюджету України. Зокрема, Н. В. Мединська розробила методичні підходи до визначення рівня результативності фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища, які передбачають детермінацію впливу на сумарну величину природоохоронних витрат надходжень рентної плати та плати

за використання інших природних ресурсів і екологічного податку до публічних бюджетів та загальної величини капітальних інвестицій в цілому по економіці України на основі використання прийомів регресійно-кореляційного моделювання (с. 192–203), а також запропонувала методичний інструментарій забезпечення цільового використання природно-ресурсної ренти та екологічного податку на основі розрахунку рівня покриття публічних природоохоронних видатків екоресурснимим платежами (с. 271–274).

Підтвердженням максимального врахування впливу наслідків поглиблення децентралізації влади на формування економічного механізму природокористування на рівні територіальних громад виступає пункт наукової новизни, пов'язаний з розробленням авторського концепту використання диференційованого підходу до побудови децентралізованої моделі фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності у міських та сільських територіальних громадах з ідентифікацією основних та допоміжних джерел наповнення публічних фондів екологічного спрямування (с. 292–298). Використання такого підходу у фінансово-інвестиційному забезпеченні природоохоронної діяльності дасть змогу наростити обсяги використання коштів міських бюджетів та усунути дефіцит екологічних інвестицій у сільських територіальних громадах.

Запорукою забезпечення практичної спрямованості дисертації виступають результати досліджень, котрі стосуються формування сучасного інструментарію ресурсозбереження та енергоефективного природокористування, який в умовах поглиблення децентралізації влади виступає важливим чинником зміцнення не лише екологічної безпеки територіальних утворень, а й зміцнення енергетичної самодостатності територіальних громад. У дисертації сформовано компонентну структуру економічного механізму ресурсозбереження та енергоефективного природокористування в умовах воєнного часу (с. 314–317) та теоретико-прикладні засади інституціоналізації економічного механізму ресурсозбереження та енергоефективного природокористування на рівні територіальних громад (с. 335–339), яка передбачає формування

інституціонального середовища активізації ресурсозберігаючих та енергозберігаючих процесів і впровадження сучасних інституціональних форм підприємницької діяльності у сфері вторинного ресурсокористування. Впровадження запропонованого Н. В. Мединською механізму ресурсозбереження та енергоефективного природокористування сприятиме вирішенню у більшості територіальних громад законсервованої роками проблеми модернізації індустрії поводження з відходами, що дасть змогу на порядок підвищити рівень утилізації промислових та побутових відходів і збільшити обсяг виробництва біологічного палива на основі вторинного ресурсокористування.

З огляду на активізацію земельної реформи у 2019–2021 роках, зокрема запуск вільного обороту земель сільськогосподарського призначення та земельну дерегуляцію, відповідають сучасним викликам нові наукові результати, отримані в дисертації Н. В. Мединської, які стосуються формування економічного механізму стимулювання екологобезпечного землекористування. Зокрема, авторка розробила механізм фінансування охорони земель на регіональному рівні (с. 392–400), удосконалила інструментарій (с. 402–406) та виокремила пріоритети (с. 406–413) трансформації економічного стимулювання екологобезпечного землекористування. Саме диверсифікація методів та інструментів економічного стимулювання екологобезпечного землекористування дасть змогу підвищити заінтересованість органів місцевого самоврядування та безпосередніх землекористувачів у впровадження комплексу природоохоронних заходів задля збереження та розширеного відтворення земельно-ресурсного потенціалу.

Отримані в дисертації наукові результати є достовірними з огляду на опрацювання та критичне переосмислення великої кількості авторських підходів і обґрунтування власного концепту до розроблення теоретико-методологічних засад та інституціонального забезпечення формування економічного механізму природокористування в умовах децентралізації, опрацювання значних масивів статистичних даних при аналізі та оцінюванні результативності фінансово-економічного регулювання спеціального

природокористування, вторинного ресурсокористування та забруднення навколишнього природного середовища, розроблення практичних рекомендацій на основі врахування наявного глобального та національного інституціонального середовища господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля.

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дисертації опубліковано у 45 наукових працях, з яких 29 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 статей у періодичних наукових виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 11 тез наукових доповідей. Вимоги МОН України щодо достатності кількості наукових публікацій у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, дотримано.

5. Ідентичність змісту реферату та дисертації. Зміст реферату повною мірою відображає основні положення дисертації. Реферат висвітлює усі результати наукової новизни, які були отримані на основі проведених Н. В. Мединською досліджень шляхом використання економічних методів наукового пізнання та відповідного математичного апарату, зокрема економіко-статистичних та кореляційно-регресійних методів. В рефераті представлено результати, які отримано вперше, удосконалені результати та результати, які є підсумком критичного переосмислення попередніх результатів досліджень вітчизняних та іноземних вчених.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутне

привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Н. В. Мединської відсутні порушення академічної доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Поряд з результатами досліджень, які становлять цінність для теорії та методології економіки природокористування, у дисертації мають місце певні суперечливі моменти, які стосуються як теоретичних, так і прикладних проблем становлення економічного механізму природокористування в умовах децентралізації та завершення процесу формування мережі територіальних громад. Такими суперечливими моментами є:

1. У параграфі 1.1, с. 49, авторка стверджує, що «Система платежів за спеціальне використання природних ресурсів та охорону довкілля однозначно є ключовим елементом економічного механізму природокористування, але дієвість його функціонування залежить від того, наскільки цільовим є їх використання. Тому поряд з максимізацією надходжень еколого-ресурсних платежів до публічних бюджетів має забезпечуватися їх спрямованість у спеціальні фонди бюджетів різного таксономічного рівня». З огляду на дане твердження авторці варто було б розкрити основні фази функціонування в Україні спеціальних екологічних фондів, зокрема у період, коли такі фонди були позабюджетними.

2. У параграфі 1.3, с. 85, рис. 1.3, авторка приводить характерні риси економічного механізму випереджального типу, серед яких виокремлює цифрову трансформацію управління природокористуванням. Враховуючи тренд масової цифровізації публічного сектору, доцільно було б у роботі виокремити ключові аспекти цифрової трансформації у сфері управління природними ресурсами та охороною довкілля.

3. На с. 161 (параграф 1.2) авторкою стверджується, що «ефективна природоохоронна політика є можливою за умови раціонального використання акумульованих в публічних бюджетах екологічних платежів, які пред'являються за викиди і скиди шкідливих речовин, а також за інші види

еколого-деструктивного впливу на довкілля». З тексту дисертації не повною мірою зрозуміло: чи авторка зводить екологічні платежі до екологічного податку, чи складовими цих платежів поряд з екологічним податком є й інші фіскальні інструменти регулювання забруднення навколишнього природного середовища.

4. У параграфі 3.4, с. 295, на рис. 3.4 приводяться основні та додаткові джерела наповнення фондів охорони навколишнього природного середовища у бюджетах міських територіальних громад. Серед додаткових джерел авторка розглядає гранти та благодійні внески. Доцільно було б результативності використання такого джерела наповнення фінансових фондів природоохоронного спрямування приділити більше уваги з огляду на основні тренди фінансування екологічних проєктів у країнах Європейського Союзу.

5. На с. 377 (параграф 5.1) авторка перераховує передумови необхідності формування сучасної системи економічного стимулювання екологобезпечного землекористування. В переліку таких передумов вона виділяє втрату великою кількістю адміністративних районів традиційної сільськогосподарської спеціалізації, яка найбільшою мірою відповідала базовим характеристикам домінуючих на їх території типів ґрунтів. Водночас у тексті роботи відсутнє викладення конкретних причин втрати такої спеціалізації, що не дає можливості обґрунтувати доцільність трансформації економічного механізму стимулювання екологобезпечного землекористування в частині відновлення посівних площ традиційних для конкретних територій сільськогосподарських культур.

6. На с. 393–394 (параграф 5.2) при аналізі основних тенденцій надходжень плати за землю до місцевих бюджетів України у 2007–2021 роках стверджується, що «у 2021 році порівняно з 2007 роком сума надходжень плати за землю до місцевих бюджетів України виросла у 9 разів (рис. 5.2). Це сталося в основному через зростання ставок земельних податків та орендної плати, а також через припинення дії закону про плату за землю, де існувала норма про звільнення від сплати даного платежу значної кількості суб'єктів підприємницької діяльності та громадських організацій». Для підвищення

глибини аналізу варто було б перерахувати традиційні пільги, які надавалися платникам земельного податку у відповідності із Законом України «Про плату за землю».

7. У параграфі 5.4, який присвячено формуванню економічного механізму органічного сільськогосподарського виробництва як пріоритетного напрямку екологічнобезпечного землекористування в умовах децентралізації, доцільно було привести основні тенденції запровадження методів і технологій ґрунтозахисного землеробства, щоб мати наглядну картину про зрушення у секторі органічного сільськогосподарського виробництва і вже, виходячи з цього, пропонувати пакет антикризових та інших заходів стосовно введення додаткових стимулів щодо переведення діяльності землекористувачів на органічну основу.

Загальний висновок. Виходячи з викладеного вище, варто зазначити, що дисертація Мединської Наталії Василівни на тему: «Формування економічного механізму природокористування в умовах децентралізації: теорія, методологія, інститути» відповідає паспорту спеціальності 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища», є завершеним і особисто виконаним науковим дослідженням, що відзначається актуальністю, достовірністю і обґрунтованістю викладених наукових положень, а також розв'язує важливу наукову проблему – розроблення теоретико-методологічних засад та інституціональних передумов формування економічного механізму природокористування в умовах децентралізації з урахуванням вимог воєнного часу та повоєнного відновлення української економіки. Отримані в дисертації результати відзначаються науковою новизною та прикладною спрямованістю і є вагомим внеском в теорію та методологію економіки природокористування.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертації», відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів

України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка Мединська Наталія Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища».

**Завідувач кафедри земельного кадастру
Львівського національного
університету природокористування,
доктор економічних наук,
професор**

Руслана ТАРАТУЛА

